

VIOLETTA JAROS
Akademia Jana Długosza
Instytut Filologii Polskiej
al. Armii Krajowej 36a
42-200 Częstochowa
e-mail: violetta.ajd@gmail.com

WSPÓLCZESNE NAZWY POLSKICH WINNIC

Słowa tematyczne: chrematonimia, firmonim, ampelonim, enonim, enoturystyka

Przedmiotem opracowania jest współczesne nazewnictwo polskich winnic, które nie było dotąd przedmiotem analiz językoznawczych. Wynika to zapewne stąd, że polskie winiarstwo i jego produkty nie mają takiej renomy jak wyroby¹ i zwyczajnie winiarstwa włoskiego czy francuskiego. Warto w tym miejscu zauważyć, że uprawa winorośli w Polsce ma wielowiekową tradycję, która sięga przełomu IX i X w. i związana jest geograficznie z Małopolską², gdzie dotarła prawdopodobnie z Państwa Wielkomorawskiego. Za jeden z najstarszych dokumentów potwierdzających uprawę winorośli w naszym kraju uznaje się Bullę gnieźnieńską papieża Innocentego II z 1136 r. W Bulli jest mowa o wsiach służebnych, por. *vineis villis* (koło Płocka), *Viniary* (Kujawy). W średniowiecznej Polsce winiarze należeli do książęcej ludności służebnej. Byli zwolnieni od wszelkich świadczeń, by mieć czas na opiekowanie się winnicami (Buczek, 1958, s. 74–75). Wino na potrzeby liturgiczne produkowali także mnisi, głównie benedyktyni i cystersi, sadząc winorośl w przyklasztornych gospodarstwach, a od XIV w. jej uprawą trudnili się także mieszczanie (Myśliwiec, 2009, s. 8–9; Wawro, 2011, s. 14). Pomijając zapiski w źródłach historycznych, można stwierdzić, że o znaczeniu winiarstwa na ziemiach polskich świadczą również takie nazwy miejscowe, jak: *Winnica*, *Winiary*, *Winna Góra*, *Winniki*, *Winogrady*, *Wińsko*.

Współcześnie regiony uprawy winorośli właściwej (łac. *Vitis vinifera*) w Polsce pokrywają się z obszarami tradycyjnie związanymi z „kulturą wina” (określenie za: Gałkowski, 2011b, s. 260), a należą do nich: część zachodnia i południowo-zachodnia, z silnymi wpływami klimatu morskiego, nadające się do uprawy winorośli właściwej (województwa lubuskie, dolnośląskie, opolskie, śląskie i południowe części wielkopolskiego i łódzkiego) oraz południowa i po-

¹ Dlatego zapewne A. Gałkowski (2011b, s. 260–266) nie uwzględnił ich w konfrontatywnej analizie współczesnych enonimów.

² W Wielkopolsce winnice pojawiły się — zdaniem niektórych historyków — za sprawą niemieckich kolonistów (Myśliwiec, 2009, s. 8).

łudniowo-wschodnia, z warunkami do uprawy odporniejszych odmian winorośli oraz mieszanek odmian (małopolskie, podkarpackie, świętokrzyskie oraz południowe części lubelskiego i mazowieckiego). Na pozostałych obszarach Polski możliwa jest uprawa amatorska, a tylko w nielicznych regionach o korzystnym mikroklimacie — uprawa do celów handlowych (Myśliwiec, 2009). III Polski Konwent Winiarzy na podstawie warunków przyrodniczych, wspólnych tradycji winiarskich oraz granic administracyjnych wydzielił sześć regionów zajmujących się uprawą winorośli i produkcją wina. Są to: Region Zielonogórski, Polska Centralna i Północna, Dolny Śląsk, Małopolski Przełom Wisły (oraz województwo lubelskie), Region Małopolski (oraz województwa śląskie i świętokrzyskie), Region Podkarpacki³.

W przedstawianym opracowaniu w odniesieniu do nazw własnych winnic proponuję termin *ampelonim* (od grec. *αμπελος* ‘winnica’), który stosować będę wymiennie z przyjętym już na gruncie chrematonomastyki określeniem *firmonim* (Gałkowski, 2011b, s. 64) z tego względu, że wiele winnic ma charakter marketingowy, a nie tylko czysto hobbystyczny. Nierzadko nazwa winnicy figuruje na etykiecie produkowanego przez nią wina. Współcześnie wiele winnic powstaje przy gospodarstwach agroturystycznych czy hotelach w związku z modną w ostatnich latach enoturystyką, czyli turystyką winiarską, łączącą odpoczynek ze zwiedzaniem winnic i degustacją lokalnego wina. O coraz większej popularności enoturystyki świadczą tematyczne szlaki turystyczne, takie jak choćby Małopolski Szlak Winny czy Lubuski Szlak Wina i Miodu.

Podstawę materiałową analizowanych ampelonimów stanowi zbiór 368 nazw, które zebrane zostały na podstawie źródeł internetowych⁴. Szczegółowa analiza pozwoli ustalić tendencje nazewnicze, tworzywo językowe badanych onimów, ich budowę gramatyczną oraz najchętniej wykorzystywane techniki nazwotwórcze. Przy ustalaniu motywacji nazw pomocne okazały się informacje zamieszczane przez właścicieli winnic na stronach internetowych, ich wypowiedzi na portalach społecznościowych skupiających miłośników winiarstwa, a także elektroniczne wersje czasopism papierowych czy adresy winnic⁵. Mimo to w kilku przypadkach nie udało się ustalić motywacji ampelonimów.

³ <http://www.winokultura.pl/kategoria,regiony-winiarskie-w-polsce,21> (dostęp: 27 I 2015).

⁴ <http://www.vinifera.pl/wina,0,241,0,0,LPW,polskiewinnice.html> (dostęp: 1 I 2015); <http://www.winobranie.pl/artykuly.php/26/226,winnice,w,wojewodztwie,lubuskim>; http://www.winogrona.org/index.php?title=Polskie_Winnice; <http://www.winamarcina.pl/mapa-winnice-w-polsce/>; <http://www.naszewinnice.pl/polskie-winnice/prezentacja-winnic> (dostęp: 2 I 2015); <http://www.winogrodnicy.pl/> (dostęp: 3 I 2015); <http://www.winiarzepodkarpacia.pl/o-nas/nasze-winnice?start=40> (dostęp: 3 I 2015); <http://www.winiarzewmpw.pl/winnice.php> (4 IV 2015); http://www.turystyka-kakulturowa.org/pdf/2013_08_03.pdf (dostęp: 7 I 2015).

⁵ Część informacji udało mi się zdobyć za pośrednictwem korespondencji mailowej z właścicielami winnic.

Nazwy polskich winnic to ciekawy, ale i różnorodny materiał onimiczny, co powoduje problemy z jego klasyfikacją. Podstawową kwestią jest ustalenie postaci ampelonimów, a mianowicie tego, czy rzeczownik *winnica* włączyć do nazwy właściwej, za czym przemawiają choćby onimy typu: *Winnica Ewy*, *Winnica Mierzejewskich*, *Winnica Rodziny Steców*, *Winnice Wzgórz Trzebnickich*, *Winnica w Dolinie Stawów*, *Winnica Sandomierska*, *Winnica Szlachecka*, czy też go nie uwzględniać. Człon utożsamiający w wymienionych nazwach trudno zdefiniować onomastycznie ze względu na jego status gatunkowy. Usuwanie go ze struktury nazewniczej w takich przypadkach jak powyższe wydaje się jednak językowo nieuzasadnione. Problem z ustaleniem postaci nazw własnych dotyczących aktywności człowieka i wiążące się z tym zagadnienie ich ortografii oraz statusu prawno-językowego obejmuje dziś wiele chrematonimów marketingowych (Badyda, 2011, s. 35–38; Gałkowski, 2011a, s. 189).

Należy zatem przejść do opisu technik nazwotwórczych. Podstawą klasyfikacji interesujących nas onimów czynię podstawy nazewnicze, wskazując następnie środki językowe, za pomocą których nazwa została utworzona. Przy nazwie podawana jest lokalizacja geograficzna winnicy ze wskazaniem miejscowości, w której się znajduje, i województwa (wykaz skrótów zamieszczony został na końcu artykułu), czasem też dodatkowe informacje pozajęzykowe pozwalające przybliżyć motywację okolicznościową charakteryzowanych ampelonimów.

1. AMPELONIMY POWSTAŁE OD PODSTAW ONIMICZNYCH (252 podstawy motywacyjne — 68,5% wszystkich onimów)

1.1. Ampelonimy powstałe od nazw osobowych (94 — 25,5%)⁶

1.1.1. Ampelonimy pochodzące od imion (43 — 11,7 %)

Największą grupę ampelonimów odimiennych stanowią nazwy motywowane imionami oficjalnymi, z czego w przypadku 10 określeń ustalono, że odnoszą się one do właścicieli lub współwłaścicieli firm bądź członków ich rodzin. Wykorzystane antroponimy to zarówno imiona trwale osadzone w polskiej tradycji, takie jak: *Angelika* (obecnie *Maika*; Mielęcin, dolnośl.), *Emilia* (Przedmieście Dubieckie, podkarp.), *Jan* (Kęty, małop.), *Julia* (Stary Kisielin, lubus.), *Kinga* (*Kinga* i Robert Koziarscy; Stara Wieś, lubus.), *Lukasz* (Wityń, lubus.), *Maja* (Kowala,

⁶ Udział procentowy w każdym przypadku odnosi się do całkowitej liczby analizowanych ampelonimów.

lub.), *Maria* (Bobowa, małop.), *Maria Anna* (znana też jako *Kobosz*; Wyżne, podkarp.), *Mieszko* (Dębica, podkarp.), *Mieszko* (Mieszko Jamroży; Krzesławice, małop.), *Milena* (Trzcinica, podkarp.), *Miłosz* (Łaz, lubus.), jak i nowsze, które powiązać można z kulturową kategorią obcości i towarzyszącymi jej pozytywnymi konotacjami estetycznymi: *Amelie* (Radomyśl Wielki, podkarp.), *Ingrid* (Łaz, lubus.), *Katerina* (Katarzyna i Andrzej Bielawowie; Sulechów, lubus.), *Marita* (Kajetanówka, lub.), w tym stylizowane na łacinę: *Carolus* (w okolicznym dworoku nocował Karol XII⁷; Szczeki k. Połańca, święt.), *Marcus* (Marek Bandiak; Sterków, lubus.) i *Stanislavus* (Rydzyzna, wielkop.). Część nazw powstała przez transnimizację deminutywów i hipokorystyków: *Adi* (Janczowa, święt.), *Aga* (Tarnów-Rzędzin, małop.), *Agatka* (Opactwo, maz.), *Magdalenka* (Andrychów, małop.), *Maika* (daw. *Angelika*; Mielęcín, dolnośl.), *Marysienka* (Tarnów, małop.), *Michasia* (winnica ma niewielkie rozmiary; Nasławice, dolnośl.).

Na tle omawianych transnimosów wyróżniają się dwuczłonowe nazwy dopełniaczowe, a mianowicie: *Winnica Ewy* (Ewa Wawro; Jasło, podkarp.), *Winnica Huberta* (k. Poznania, wielkop.), *Winnica Jana* (Jan Kruczak; Jasło, podkarp.), *Winnica Romana* (Łężyca, lubus.), *Winnica Krysa* (por. im. właściciela *Krzysztof*; Gubin, lubus.), *Winnica Rodziny Steców* (od nazw. właścicieli Rafała i Michała *Steców*; Tuchów, małop.), wskazujące na posesywny charakter obiektów.

Do nominacji wybierano imiona świętych: *Saint Vincent* (św. Wincenty z Saragossy jest patronem m.in. winiarzy i sprzedawców win; Świdnica, lubus.) oraz dwa onimy o formie dopełniaczowej: *Św. Jadwigi* (św. Jadwiga była żoną księcia Henryka Brodatego, z jej osobą związane są pierwsze winnice na Śląsku w Trzebnicy; z inicjatywy żony Henryk Brodaty uposażył cysterki w Trzebnicy swoimi prywatnymi dobrami, wsiami służebnymi, m.in. z winiarzami; Świdnica, lubus.), *Świętej Urszuli* (Słaboszów, małop.).

Za atrakcyjne kreatorzy nazw uznali także imiona postaci mitologicznych, a reprezentują je onimy: *Demeter* (w mitologii greckiej bogini płodności ziemi, urodzaju, ziemi uprawnej, zbóż; Gromnik, małop.), *Mokosza* (*Mokosz* a. *Mokosza*, w mitologii słowiańskiej bogini urodzaju (zob. Gieysztor, 1986, s. 153–155); gm. Brzostek, maz.), *Viadrus* (bóg Odry; Kościerzycy, opol.). Pojawia się również w nazwie imię historyczne *Zawisza* (*Zawisza Czarny* z Garbowa herbu Sulima, rycerz, uczestnik m.in. bitwy pod Grunwaldem; Wesołów k. Brzozowej, małop.).

Wśród odmiennych nazw winnic marginalne zjawisko stanowi towarzysząca transnimizacji derywacja. Tak powstało określenie *Marcinówka* (od im. właściciela *Marcina* Bednarskiego; Dobroszów Wielki, lubus.), utworzone przez derywację postępową przy wykorzystaniu sufiksu *-ówka*, oraz konstrukcje przyjm-

⁷ <http://gosc.pl/doc/1750074.Z-winnicy-do-piwnicy> (dostęp: 17 I 2015).

kowe: *Winnica da Luciano* (od im. właściciela *Lucjana* Uszoka, którego babka była Włoszką; Bojszowy, śl.), *U Michała* (od im. wnuka *Michała*; Zygmunt Prętkowski; Zielona Góra, lubus.).

1.1.2. Ampelonimy pochodzące od nazwisk (42 — 11,4%)

Wśród określeń odnazwiskowych pod względem liczebności wyróżniają się nazwy motywowane nazwiskami właścicieli firm, do których należą ampelonimy: *Bogusz* (Jacek *Bogusz*; Łomianki, maz.), *Czak* (Zdzisław *Czak*; Regulice, małop.), *44 Winnice Dziedzic* (Monika *Dziedzic*; Straszędzie, podkarp.), *Fijałkowski* (gm. Ciepłowody, dolnośl.), *Fritz* (Ryszard *Fryc*; Chełmiec, małop.), *Gala* (Jarosław *Gala*; Przemyśl, podkarp.), *Hiki* (Władysław *Hiki*; Bycz, lubus.), *Indra* (Krzysztof *Indra*; Radymno, podkarp.), *Jarosz* (Wiesław *Jarosz*; Sanok, podkarp.), *Jaworek* (Lech *Jaworek*; Miękinia, dolnośl.), *Kobosz* (znana też jako *Maria Anna*; Paweł *Kobosz*; Wyżne, podkarp.), *Korol* (znana też jako *Mielnik*; Mikołaj *Korol*; Mielnik, podl.), *Król* (Wojciech *Król*; Radoszki, święt.), *Malawski* (Grzegorz *Malawski*; Przemyśl, podkarp.), *Mazurak* (Dorota i Krzysztof *Mazurakowie*; Terliczka, podkarp.), *Mazurkiewicz* (Łukasz *Mazurkiewicz*; Nysa, opol.), *Misztal* (Jarosław *Misztal*; Staszów, święt.), *Papala* (Piotr *Papala*; Pruchnik, podkarp.), *Słowicza* (Mieczysław *Słowik*; Bronowice, lub.), *Tolisz* (Andrzej *Tolisz*; Głębowice, dolnośl.), *Turnau* (Grzegorz, Zbigniew, Jacek i Tomasz *Turnauowie*; Baniewice, zachpom.). W jednym przypadku wykorzystano nazwisko historyczne: *Szent* (Albert *Szent-Györgyi*, biochemik węgierski, laureat Nagrody Nobla w dziedzinie medycyny w 1937 r.; Tychy, śl.).

Wyrazistą grupę transonimów motywowanych nazwiskiem właściciela/właścicieli tworzą określenia z członem dopełniaczowym, typu: *Winnica Biegańskich* (Konrad *Biegański*; Goleniów, zachpom.), *Winnica Kędrów* (Justyna i Łukasz *Kędrówie*; Faliszowice, święt.), *Winnica Kukiza* (Paweł *Kukiz*; Lewin Brzeski, opol.), *Winnica Mierzejewskich* (Janusz *Mierzejewski*; Chmielnik, podkarp.), *Winnica Ostrowskich* (Małgorzata i Wojciech *Ostrowscy*; Komodzianka, lub.), *Winnica Płochockich 1* (Barbara i Marcin *Płochoccy*; Glinik Polski, święt.), *Winnica Płochockich 2* (jw.; Daromin, święt.), *Winnica Steckich* (Dorota i Jerzy *Steccy*, daw. *Węgierka*; *Węgierka*, podkarp.), *Winnica Wieczorków* (Aleksandra i Paweł *Wieczorkowie*; Borków, maz.), *Winnica Zagórskich* (Joanna i Piotr *Zagórscy*; Gromnik, małop.).

Wśród określeń odnazwiskowych występują nazwy dzierżawcze, które powstały przez derywację wymienną z użyciem przyrostków: *-in*: *Michałowin* (Jan *Michałowski*; może też *-win* jako nawiązanie do rzeczowników: *wino*, *winnica*; Rzuchowa, małop.); *-owo*: *Gronkowo* (Paweł *Gronowski*; Łukowa, lub.), *-ówka*: *Kochanówka* (Małgorzata *Kochańska*; Głogoczów, małop.), przez derywację postępową za pomocą sufiksu *-ówka*, np.: *Kulówka* (Jan *Kula*; Dębica,

podkarp.), *Paterkówka* (Barbara i Mieczysław *Paterkowie*; święt.), *Przybyłówka* (Piotr *Przybył*; Bierzysłowo, kuj.-pom.), oraz stylizowany na łacinę przez użycie sufiksu *-us* onim *Biestus* (Dorota i Bogdan *Biestkowie*; Grabiny, podkarp.). Warto zaznaczyć, że nazwy pamiątkowo-dzierżawcze pochodzące od imion i nazwisk, tworzone za pomocą przyrostków *-ówka*, *-ów*, występują m.in. w nazwach wili, pensjonatów i domów wczasowych (Kosyl, 1981, s. 113) oraz sanatoriów (Banderowicz, 2011, s. 53).

Za pomocą derywacji wstecznej utworzony został ampelonim *Kovali* (Marcin *Kowalski*; Radzic Stary, lub.), występujący dodatkowo w formie dopełniacza. Odosobnionym przykładem jest również motywowany nazwiskiem właścicieli zlepkowiec (Rzetelska-Feleszko 2000: 107): *Ryś-ling* (Agnieszka i Rafał *Rysiowie*; Myślenice, małopol.), choć można tu mówić także o nawiązaniu do chrematonimu *Riesling* 'biała odmiana winorośli pochodząca z doliny Renu w Niemczech'. W jednym przypadku odnotować należy nazwę o strukturze przyimkowej: *Winnica de Sas* (od nazw. lub nazwy herbu; Czaszyce, dolnośl.).

1.1.3. Ampelonimy pochodzące od imion i nazwisk (4 — 1,1%)

Warto jeszcze wspomnieć o nazwach winnic, których podstawę stanowiły i imię, i nazwisko, przy czym antroponimy mogą odnosić się do osób historycznych, np.: *Anna de Croy* (księżniczka pomorska, córka Bogusława XIII, księcia pomorskiego i Klary, ostatnia przedstawicielka dynastii Gryfitów'; Głobino, pomor.), lub samych właścicieli: *Franciszek Rakuszawski* (Jarosław, podkarp.), w tym dwa onimy dopełniaczowe: *Winnica Zdzisława Żelaznego* (Maszew k. Krosna Odrzańskiego, lubus.), *Winnica Wilhelma Pitery* (Rzeszów, podkarp.).

1.1.4. Ampelonim pochodzący od pseudonimu (1 — 0,3%)

Charakter pamiątkowy ma motywowany pseudonimem firmonim *Hubal* (winnica powstała w miejscu, gdzie stacjonował mjr Henryk Dobrzański „*Hubal*”; Gałki, maz.).

1.1.5. Ampelonim pochodzący od przezwiska (1 — 0,3%)

Przez derywację sufiksalną od nieoficjalnego określenia współwłaścicielki utworzona została za pomocą przyrostka *-ówka* nazwa winnicy *Nouplisówka* (*Nouplisa*; Dębin, małopol.). Jak widać, przezwiska, podobnie jak pseudonimy, w nazewnictwie winnic raczej okazjonalnie wykorzystywane są do wtórnej nominacji.

1.1.6. Ampelonimy pochodzące od nazw herbów (3 — 0,8%)

Niewielka grupa ampelonimów motywowana jest nazwami herbów. Są to: *Ostoja* (k. Krosna, podkarp.), *Poraj* (Paczków, opol.) i *Zadora* (Szczepanowice, małopol.), co może wpływać na melioratywne wartościowanie tych propriów i ich

nowych desygnatów. Związek motywacyjny pomiędzy właścicielem (ewentualnie siedzibą) winnicy a herbem potwierdzony został przez samych posesorów. Właściwe odczytanie analizowanych tu transonimów wymaga jednak od odbiorcy odpowiednich kompetencji kulturowych. Chrematonimy motywowane nazwami herbów spotykane są także w nazewnictwie willi, domów wczasowych i pensjonatów (Kosyl, 1981, s. 111).

Przywołane określenia dowodzą, że jednym ze sposobów wykorzystania w procesie nazwotwórczym ampelonimów jest nominacja polegająca na wtórnym użyciu antroponimów, zwłaszcza imion i nazwisk. Pod tym względem nazwy winnic zbliżają się do innych chrematonimów (m.in. Kopertowska, 2001; Kosyl, 1981; Łobodzińska, 2011; Rzetelska-Feleszko, 1994). Onimy odantropomiczne pełnią często funkcję dzierzawczą. Niekiedy można je także interpretować jako nazwy pamiątkowe. Określenia odimienne stwarzają iluzję bezpośredniego i nieoficjalnego kontaktu z właścicielem. Niekiedy siła perswazyjnego oddziaływania może łączyć się z egzotycznym, obcym brzmieniem nazw. Wykorzystane wtórnym w funkcji firmonimów nazwiska sugerują natomiast przede wszystkim gwarancję jakości oferowanego produktu i solidność przedsiębiorstwa. Formy pluralne dodatkowo sugerują rodzinny charakter gospodarstwa.

1.2. Ampelonimy pochodzące od nazw geograficznych (146 — 39,7%)

1.2.1. Ampelonimy pochodzące od ojkonimów (124 — 33,7%)

Znaczna część ampelonimów motywowanych nazwami geograficznymi wykazuje związki z toponimami. Takie źródło mają określenia motywowane lokalnymi nazwami miejscowymi: a) współczesnymi: *Alwernia* (małopol.), *Bogoniowice* (małopol.), *Bochotnica* (lub.), *Bojków* (cz. Gliwic, śl.), *Bożenkowo* (kuj.-pom.), *Budziska* (maz.), *Chmielniki* (kuj.-pom.), *Chodorowa* (małopol.), *Chronów* (małopol.), *Cieplice Zdrój* (cz. Jeleniej Góry, dolnośl.), *Dąbrówka* (Dąbrówka Szczepanowska, małopol.), *Dębogóra* (lubus.), *Dostońce* (małopol.), *Dwórzno* (maz.), *Faliszowice* (święt.), *Gaj* (małopol.), *Garlica Murowana* (małopol.), *Głębuszka* (podkarp.), *Godów* (małopol.), *Gorło* (war.-maz.), *Gostycyn* (kuj.-pom.), *Góry Wysokie* (święt.), *Grodzisko* (małopol.), *Jaksonowice* (dolnośl.), *Jakubów* (lubus.), *Jasienica* (śl.), *Jedlanka* (lub.), *Jedlicze* (łódz.), *Jejkowice* (śl.), *Jędrzychów* (cz. Zielonej Góry, lubus.), *Kadyny* (war.-maz.), *Klecza* (dolnośl.), *Kolonia Rusek* (war.-maz.), *Koniusza* (Łyszkowice, gm. Koniusza, małopol.), *Kosinek* (zachpom.), *Kresy* (Stoki-Kresy, małopol.), *Królka* (Kelnarowa Królka, podkarp.), *Lanckorona* (małopol.), *Las Stocki* (lub.), *Lipowiec* (lub.), *Lubnów* (dolnośl.), *Łukanowice* (małopol.), *Maków* (Maków Mazowiecki, maz.), *Malichy* (cz. Pruszkowa, maz.), *Małe Dobre* (małopol.), *Malszyce*

(łódz.), *Mały Młynek* (lub.), *Mnich* (śl.), *Mielnik* (znana też jako *Korol*; podl.), *Mozów* (lubus.), *Nastazin* (zachpom.), *Nieznanowice* (małopol.), *Nowiny* (lub.), *Nowiny* (cz. Świesielic, maz.), *Nowiny-Enklawa* (lub.), *Nowizny* (małopol.), *Nowogrodziec* (dolnośl.), *Ozorków* (łódz.), *Paczków* (opol.), *Pawlikowice* (małopol.), *Pietrzejowice* (małopol.), *Podstolice* (maz.), *Poręba* (Poręba Żegoty, małopol.), *Przeworskie Winnice* (Przeworsk, podkarp.), *Raciechowice* (małopol.), *Radlin* (śl.), *Rakowice* (dolnośl.), *Rększowice* (śl.), *Rudki* (maz.), *Rzeczyca* (lub.), *Sandomierska* (Góry Wysokie k. Sandomierza, święt.), *Siepietnica* (podkarp.), *Ślupia* (małopol.), *Smykań* (Pogorzany-Smykań, małopol.), *Stara Jedlanka* (lub.), *Stary Wielistaw* (dolnośl.), *Stok* (Stok Wiśniewski, maz.), *Straszylde* (podkarp.), *Sulimierz* (zachpom.), *Śmigno* (małopol.), *Taciewo* (podl.), *Świdnicka* (Makowice, gm. Świdnica, dolnośl.), *Talary* (lubus.), *Tarkowo* (Tarkowo Górne, kuj.-pom.), *Udziejek* (podl.), *Węgierka* (obecnie *Winnica Steckich*; podkarp.), *Węgrów* (maz.), *Witanowice* (małopol.), *Wierzchowina* (cz. Łęk Dolnych, podkarp.), *Wojszyn* (lub.), *Złotokłos* (maz.). *Villa Nova* (złatinizowana n. Nowa Wieś, podl.); b) dawnymi: *Jasiel* (wieś nieistniejąca; Jareniówka, podkarp.), *Paradyż* (Gościkowo, daw. *Paradyż*, lubus.); zwłaszcza niemieckimi: *Cosel* (Kozle, daw. *Cosel*, lubus.), *Steinberg* (daw. wieś pruska, Szczecinowo, warm.-maz.), *Winnogóra* (daw. *Oberweinberge*, Górzycowo, lubus.); ponadto: nazwami regionów: *Golesz* (*Golesz* ‘specjalny obszar ochrony siedlisk położony na Pogórzu Strzyżowskim, na północ od Jasła, w pobliżu Krajowic, o powierzchni 260,9 ha’; podkarp.), *Jura* (*Jura Krakowsko-Częstochowska*, makroregion geograficzny położony w południowej Polsce; Rybna, małopol.), *Karkonoska* (cz. Jeleniej Góry, dolnośl.), *Lubuska* (Zabór k. Zielonej Góry, lubus.), *Małopolskie 1* (Książnice Wielkie, małopol.), *Małopolskie 2* (Sułkowice, małopol.), *Podhalańska* (Grzechynia, małopol.), *Polesie* (kraina geograficzna i historyczna; Wiryki, lub.), *Skarpa Dobrska* (n. rezerwatu krajobrazowego; Dobre, lub.), *Warmińska* (Skajboty, warm.-maz.); mikrotoponimem: *Zagrabie* (n. pola związana z zagajnikiem (w drzewostanie przeważają graby) porastającym wąwóz wapienny, który ciągnie się wzdłuż drogi do winnicy’; Rybna, małopol.) oraz toponimem importowanym: *Pretoria* (miasto w RPA; Nowy Jasiniec, kuj.-pom.) i biblijnym: *Eden* (Łazy Brzyńskie, małopol.).

Nazewnictwo odtoponimiczne (nazwy miejscowe i nazwy regionów) charakterystyczne jest dla nazw win, a związek enonimu z toponimem ma nie tylko charakter formalny, ale i motywacyjno-historyczny (Gałkowski, 2011b, s. 260, 263). Translokacja nazw miejscowych wykazuje związek z lokalnym systemem nazewnictwem, zwłaszcza regionem, w którym uprawiana jest winorośl.

Nieliczne ampelonimy odtoponimiczne powstały przez derywację przy użyciu sufiksów: *-anka*: *Zalazianka* (od n. miejscowej *Zalazek*, podkarp.) oraz *-ek*: *Podlasek* (od mikrotoponimu *Pod Lasem*, wskazanie na lokalizację winnicy;

Plawna, małopol.). Przy zastosowaniu derywacji redukcyjnej i stylizacji na łacinę wykreowane zostały określenia: *Kołacz* (Nawsie *Kołaczyckie*, podkarp.) *Kalisja* (Stare *Kaliszany*, lub.; por. łac. *Calisia* 'Kalisz'). W tym miejscu należy jeszcze wspomnieć o zlepkowcu *Szawapier*, motywowanym toponimem Stryszawa i nazw. właściciela *Pieróg* (Marcin Pieróg; Stryszawa, małopol.).

Wśród omawianych określeń z motywacją toponimiczną wyróżniają się nazwy przyimkowe. Wskazują one na położenie winnic, czego wykładnikami są przyimki *na* oraz *w*, np.: *Winnica na Aleksandrowie* (cz. Przeworska, podkarp.), *Winnica na Białobrzeżkach* (k. Przeworska, podkarp.), *Winnica na Bramie* (*Brama Krakowska* — dawna brama miejska; Jarosław, podkarp.), *Winnica na Kamieńcu* (Babica, małopol.), *W Szropach* (Szropy, pom.), *W Górze Puławskiej* (Góra Puławska, lub.), *Winnica w Józefowie* (Józefów nad Wisłą, lub.), *Winnica w Kleszej Wsi* (Mielęcín, przed wojną Pfaffendorf, dolnośl.), *Winnica w Kociołkach* (Kociołki, maz.), *W Świdnicy* (Świdnica, lubus.).

1.2.2. Ampelonimy pochodzące od oronimów (13 — 3,5%)

Część analizowanych nazw winnic wykazuje związek motywacyjny z oronimami. Należą do nich: *Chronowskie Wzgórze* (Chronów, małopol.), *Pańska Góra* (historyczne określenie góry⁸; Witryłów, podkarp.), *Pańska Góra* (wzniesienie; Podgórz, lub.), *Paproć* (wzniesienie; Tymbark, małopol.), *Srebrna Góra* (wzgórze na terenie zrębu Pasma Sowińca; Kraków, małopol.), *Sucha Góra* (wzniesienie na Pogórzu Dynowskim; Gromnik, małopol.), *Szutkówka* (wzgórze; Glinik Średni, podkarp.), *Święty Roch* (*Góra św. Rocha*, zwana też Górą Zgody lub Górą Przeprószą; Rzeszów-Słocina, podkarp.), *Wzgórza Trzebnickie* (winnice położone są na paśmie Wzgórz Trzebnickich, zwanych potocznie Kocimi Górami; Węgrów, dolnośl.), *Złota Góra* (pasmo górskie w Sudetach Wschodnich; Burgrabice, opol.) oraz w dopełniaczu: *Św. Jakuba* (wzgórze; Sandomierz, święt.).

Podobnie jak w nazwach odojkonimicznych niektóre ampelonimy mają formę przyimkową. W odoronimicznych strukturach nazewniczych wykorzystane zostały przyimki *na* oraz *pod*, co ilustrują onimy: *Pod Bukowcem* (*Bukowiec* — n. najwyższego wzgórza na Pogórzu Wiśnickim; Połom Duży, małopol.), *Na Wzniesieniach Łódzkich* (*Wzniesienia Łódzkie* — kraina geograficzna w południowej części Niziny Mazowieckiej; Bartolin, łódz.).

1.2.3. Ampelonimy pochodzące od hydronimów (7 — 1,9%)

Analiza materiału onimicznego pozwala stwierdzić, że do nominacji wykorzystano także hydronimy. Dzięki wtórnemu zastosowaniu nazw wodnych powstały określenia: *Kluczwoda* (n. potoku i resztek zamku, choć bardziej prawdo-

⁸ www.winiarzepodkarpacia.pl/o-nas/nasze-winnice/item/62-winnica-panska-gora (dostęp: 16 I 2015).

podobna motywacyjnie jest n. Dolina *Kluczwoły*, gdzie położona jest winnica; Wielka Wieś, małopol.), *Modła* (n. rzeki; Ostrowiec Świętokrzyski, święt.), *Sanna* (n. rzeki, prawostronnego dopływu Wisły; Wierzchowiska Drugie, lub.). Określenia odhydronimiczne użyte zostały także w wyrażeniach przyimkowych, przy czym do ich utworzenia użyto przyimka *nad*, por.: *Nad Dworskim Potokiem* (n. strumyka *Dworski Potok*, zwany także *Małą Toskanią*; Rzezawa, małopol.), *Winnica nad Cybiną* (n. rzeki; Swarzędz, wielkopol.), *Winnica nad Dynówką* (n. rzeki; Dynówka, podkarp.), *Nad Sanem* (n. rzeki; k. Sanoka, podkarp.).

1.2.4. Ampelonimy pochodzące od choronimów (2 — 0,5%)

W dwu przypadkach nazwę winnicy dały choronimy: *Italia* (Lanckorona, małopol.) oraz *Kanada* (Grzegorzówka, podkarp.; może też związek z n. sadzonki *Canadice*).

W analizowanych ampelonimach motywowanych nazwami geograficznymi wyraźnie dominuje funkcja lokalizująca. Widać tu zbieżność z mechanizmami nazewniczymi enonimów, w których obserwuje się ścisły związek nazwy własnej wina z miejscem, gdzie rośnie winorośl. Do takich należą: stoki, góry, wzniesienia, wzgórze, czyli tereny wystawione na działanie słońca, najlepiej nadające się do uprawy winogron (Gałkowski, 2011b, s. 265).

1.3. Ampelonimy utworzone od innych chrematonimów (11 — 3,0%)

Wśród ampelonimów odchrematonimicznych wyróżnić należy przede wszystkim takie, które powstały przez przeniesienie nazw szczepów winorośli, choć stanowią one nieliczną grupę. Są to określenia: *Agat* (*Agat Doński* 'rosyjska odmiana winorośli deserowej'⁹; Sokołowice, małopol.), *Anastazja* (Bosutów-Boleń, małopol.), *Danmarka* (Krojczyń, kuj.-pom.), *Solaris* ('odmiana winorośli ozdobnej'; Opole Lubelskie, lub.). Nazwy szczepów winorośli częściej wykorzystywane są w nominacji enonimów (Gałkowski, 2011b, s. 263), gdyż ułatwiają definiowanie charakteru gatunkowego wina — jego wygląd, smak, kolor, bukiet zapachowy.

Pozostałe określenia odnoszą się do translokacji różnych nazw i związane są głównie z lokalizacją winnic w pobliżu desygnatów: *Dwór Kombornia* (Kombornia, podkarp.), *Kamieniec* (warownia obronna z XIV w.; Odrzykoń, podkarp.), *Pałac Mierzęcina* (Mierzęcina, lubus.), *Pałac Wiechlice* (Wiechlice,

⁹ www.winnica.golesz.pl/deserowe-odmiany-winorosli.html (dostęp: 17 I 2015).

lubus.), *W Dolinie Stawów* (n. gospodarstwa agroturystycznego; Oblasy, lub.). Jeden tylko ampelonim ma formę wyrażenia przyimkowego o funkcji lokalizującej: *Winnica przy „Chatce Włóczykija”* (Jamna, małopol.).

1.4. Ampelonim utworzony od kosmonimu (1 — 0,3%)

Jedna nazwa winnicy powstała przez tranonimizację kosmonimu: *Cassiopeia* (gwiazdozbiór *Cassiopeiae* położony w obszarze Drogi Mlecznej; Jastrzębie Zdrój-Bzie Zameckie, śl.).

2. AMPELONIMY UTWORZONE OD APELATYWÓW (łącznie 93 podstawy leksykalne — 25,2% wszystkich firmonimów)

Część nazw firmowych motywowana jest wyrazami pospolitymi. Określenia powstałe w wyniku onimizacji występują jednak wśród nazw winnic znacznie rzadziej.

2.1. Ampelonimy utworzone od apelatywów rodzimych (73 — 19,8%)

Do klasy ampelonimów przeniesione zostały rodzime wyrazy pospolite (także zapożyczenia od dawna funkcjonujące w polszczyźnie), nazywające: a) miejsca, obiekty lokalne i egzotyczne: *Kuźnia* (Gromnik, małopol.), *Laguna* (Jastrzębie Zdrój-Borynia, śl.), *Gaj* (k. Mogilan, małopol.), *Łany* (Rzeszów, podkarp.), *Łubiniec* (od pola, na którym rósł łubin; Wawrzyn Pierwszy, święt.), *Piaskownica* (opol.), *Sawanna* (Jabłonna, lub.), *Sfinks* (Nowodwór, lub.), *Smuga* (Gołkowice, w dolinie Olzy i Szotkówki, śl.), *Uroczyisko* (Janowice, małopol.), *Uwrocie* (miejsce na skraju pola od drogi lub przy końcu bruzdy, gdzie oracz zawraca pług przy orce; Błażkowa, podkarp.), *Zacisze* (Przysieki, podkarp.), *Zagroda* (k. Katowic, śl.), *Źródło* (Jasło, podkarp.), *Źródło* (Wyry, śl.); b) minerały i kamienie szlachetne: *Amonit* (*amonity*, podgromada wymarłych głowonogów (*Cephalopoda*), winnica leży w Jurze Krakowsko-Częstochowskiej; Cianowice, małopol.), *Jaspis* (grec. *iaspis* 'cętkowany kamień; skała osadowa, zbita, drobnoziarnista, zbudowana z chalcedonu i kwarcu'; Dłużec, dolnośl.), *Perta* (Łęki Strzyżowskie, podkarp.); c) osoby: *Pasjonat* (Wrocław, dolnośl.), *Piwowar* (mała winnica założona przy pasiece *Dziki Miód*; Dargomyśl, zachpom.), *Senator* (Niedoradz, lubus.), *Wiarus* (Jedlicz, podkarp.) i w formie dopełniaczowej:

Kapitana (Wińsko, dolnośl.), *Pasjonata* (Stara Wieś, lub.); d) pojęcia abstrakcyjne: *Marzenie* (Gnojnica, podkarp.), *Melancholia* (Będzienia, podkarp.), *Nadzieja* (Rzeszów, podkarp.), *Tabu* (Jazowsko, małopol.); e) rośliny: *Goja* ('kolcowój popolity — gatunek rośliny należący do rodziny psiankowatych'; Smardzowice, małopol.), *Kalina* (Sieniawa, lubus.); f) gatunek wina: *Węgrzyn* (*węgrzyn* 'wino pochodzące z Węgier'; Węgierka, podkarp.; wieś założyli osadnicy węgierscy); g) dźwięk muzyczny: *Tonika* (nazwa pierwszego stopnia gamy, właściciel jest z wykształcenia muzykiem; Brzesko, małopol.). Ostatnia nazwa ma właściwie podwójną motywację — pochodzi także od sylab imion córek właściciela winnicy, a mianowicie: *To-si*, *A-ni*-ty i *Ka*-mili.

Część określeń powstała przez onimizację przymiotników. Reprezentują je chrematonimy: *Dworska* („kultywuje tradycje wyrobu i spożycia win w dawnych opactwach i dworach szlacheckich”¹⁰; Krosno, podkarp.), *Krucza* (od stada kruków, które siadały na pobliskich drzewach¹¹; Buchałów, lubus.), *Mateczna* (*mateczny* 'macierzysty, główny; przeznaczony do rozmnażania lub rozrodu'; Stary Wołów, dolnośl.), *Rubinowa* (Ożarów Pierwszy, lub.), *Słoneczna* (Batorz, lub.), *Szlachecka* (Sanok, podkarp.), *Wirtualna Winnica* (Zawada, małopol.), *Zamkowa* (zlokalizowana w pobliżu Zamku Kamieniec; Korczyzna, podkarp.), *Zielona* (Bolechowice, małopol.). W jednym przypadku wykorzystano liczbę: 345 (Błażowa k. Rzeszowa, podkarp.).

Nazwy odapelatywne pełnią funkcję informacyjną, przekazując wiadomości na temat m.in. lokalizacji winnicy, samego właściciela i działalności marketingowej firmy. Znacznie częściej ujawnia się jednak funkcja impresywna (reklamowa) — onimy oddziałują na odbiorcę przez znaczenie konotacyjne leksemów motywujących, które ewokują takie wartości, jak: niezwykłość i egzotyczność, wyjątkowość i ekskluzywność, dobre samopoczucie i relaks, przytulność, tajemniczość, tradycyjność lub nowoczesność. Odrębną kwestią jest to, że określenia te mogą być odbierane indywidualnie. Każdy użytkownik języka interpretuje je na podstawie własnych doświadczeń, wiedzy o świecie, kompetencji kulturowych i oczekiwań, a odczytanie znaczeń nie musi pokrywać się z realną motywacją nazw (Jaros, 2005, s. 355).

Przez derywację sufiksálną za pomocą przyrostka *-ówka* utworzony został ampelonim *Spotkaniówka* (Połomia, podkarp.). Słownictwo rodzime posłużyło także do wykreowania firmonimów komponowanych, obejmujących zestawienia przymiotnika z rzeczownikiem, takich jak: *Pańskie Pole* (Śmigno, małopol.), *Słoneczna Górka* (Średnia Wieś, podkarp.), *Stara Winna Góra* (Górzykowo, lubus.), *Stare Siedlisko* (Borek Stary, podkarp.), *Sucha Dolina* (w dolinie Giełczwi;

¹⁰ <http://zespolmuzyczny-rytm.tychy.pl/winnica-dworska.html> (dostęp: 16 I 2015).

¹¹ <http://www.winnicakrucza.pl/index.php/owinnicy/49> (dostęp: 26 I 2015).

Krzczoneń Trzeci, lub.), *Wichrowe Wzgórze* (możliwy jest także związek motywacyjny z tytułem powieści E. J. Brontë „Wichrowe wzgórze”, wówczas nazwa zostałaby utworzona przez derywację paradygmatyczną; Stoki, małop.), *Winna Zagroda* (Jastrzębie Zdrój, śl.), *Zielony Zakątek* (Przybówka, podkarp.), *Żabi Raj* (gm. Skaryszewy, pom.), także w dopełniaczu: *Winnica Klonowego Liścia* (Cieszyna, podkarp.). Wyjątkowo zestawienie obejmuje liczebnik z rzeczownikiem: *3morgi* (Motyka, podl.), *Dwie Granice* (winnica położona jest na granicy wsi Przysiek i Trzcinica, podkarp.) lub rzeczownik i nazwę domeny internetowej: *Winiarka.pl* (Kielpin, lubus.).

Podobnie jak w przypadku ampelonimów odproprjalnych zaznacza się tu tendencja do nadawania nazw w formie wyrażenia przyimkowego, co ilustrują nazwy: *Na Kawalku Ziemi* (Trzebiechów; lubus.), *Na Leśnej Polanie* (Proczki, lubus.), *Na Rozdrożu* (Sandomierz, święt.), *Na Słonecznej Górze* (Albigowa k. Łańcuta; podkarp.), *Na Stoku* (Ciężkowice, małop.), *Na Zawrocie* (zawrót ‘zakręt, skręt (drogi, rzeki)’; Klimontów, święt.), *Nad Dobrą wodą* (Garlica Murowana, małop.), *Nad Doliną* (Bączal Dolny, podkarp.), *Nad Jarem* (Złota, święt.), *Nad Skotnikiem* (od określenia topograficznego *skotnik* ‘droga, którą wypędzano zwierzęta na wypas’; Rogóźno, podkarp.), *Pod Bocianim Gniazdem* (Fałkowice k. Gdowa, małop.), *Pod Dębami* (k. Przemyśla, podkarp.), *Pod Dębem* (w sąsiedztwie winnicy rośnie dąb; Dębica, podkarp.), *Pod Orzechem* (Miradowo, pom.), *Pod Sosnami* (w pobliżu winnicy rosną dwie sosny; Dębica, podkarp.), *Winnica nad Źródłem* (Pawłów, święt.), *Winnica przy Talerzyku* (Topolno, kuj.-pom.), *W Starym Sadzie* (Przeworsk, podkarp.). Najczęściej informują one o usytuowaniu desygnatu lub o charakterystycznych obiektach fizjograficznych zlokalizowanych w pobliżu winnicy.

2.2. Ampelonimy utworzone od apelatywów obcych (20 — 5,4%)

Podstawy ampelonimów odapelatywnych stanowiły również leksemy obce. Najchętniej sięgano po zapożyczenia z języka łacińskiego: *Artus* (*artus* ‘członek ciała’, w nawiązaniu do nazw właścicieli: Elżbieta i Wiesław Nogowie; Cieplice, podkarp.), *Equus* (‘koń’; Mierzęcin, lubus.), *Finisterre* (‘koniec ziemi’; winnica położona jest 9 km od przejścia granicznego z Ukrainą w Budomierzu; Lisie Jamy, podkarp.), *Hybridium* (por. *hybrida* ‘mieszaniec’; Witanowice, małop.), *Nobile Verbum* (‘słowo szlachcica’; Zbrodzice, święt.), *Quercus* (‘dąb’; Porąbka Uszewska, małop.), *Papaver* (‘mak’; lubus.), *Parus* (‘rodzaj ptaków z rodziny sikor’, Dębica, podkarp.), *Patria* (‘ojczyzna’; Imielin, śl.), *Pinus* (‘gatunek drzewa iglastego z rodziny sosnowatych (*Pinaceae*)’; Otwock, maz.), *Vanellus* (‘rodzaj średniej wielkości ptaków z podrodziny czajek w rodzinie siewczkowa-

tych (*Charadriidae*), z nawiązaniem do nazw. właściciela *Czajka*; Jareniówka, podkarp.), *Victoria* (motywacja podwójna: apelatyw *victoria* 'zwycięstwo' lub im. żeńskie *Wiktoria* w obcej grafii; Dąbrowice, łódz.), *Vinea Domini* ('winnica Pańska'; Ciężkowice, małopol.).

W mniejszym stopniu były to pożyczki z języka włoskiego: *Cantina* ('piwnica'; Mozów, lubus.), *Rustico* ('wiejski, chłopski, prosty'; Inowłódz, łódz.); greckiego: *Avra* ('aura'; małopol.), *Ilios* ('słońce'; Brzeźnica, podkarp.), francuskiego: *Comte* ('hrabia'; Klucze, małopol.) czy hiszpańskiego: *Solera* ('próg'; Kije, lubus.) oraz angielskiego, np. przy użyciu sufiksu *-a* powstała nazwa *Adoria* (*adore* 'uwielbiać', właścicielem winnicy jest Amerykanin; Zachowice, dolnośl.).

Nazwy motywowane leksyką obcą przywołują określone kraje Europy, a że są to regiony słynące z tradycji winiarskich, sugerują przez asocjacje koneserom win produkty najlepszej jakości. Wykorzystanie łaciny w nazwach winnic, co w wielu przypadkach ma uwarunkowania terminologiczne, pozwala przenieść niejako obiekt w sferę wartości klasycznych, elitarnych, uznawanych przez wykształconego odbiorcę (Gałkowski, 2011b, s. 331).

3. NAZWY MOTYWOWANE PRZEZ NOMEN PROPRIUM I NOMEN APPELLATIVUM (19 — 5,2%)

Są to przede wszystkim nazwy komponowane o charakterze deskrypcji, które powstały przez połączenie *nomen proprium* i *nomen appellativum*, przy czym człon *proprialny* stanowić może:

a) antropim, który występuje w funkcji przydawki dzierżawczej mianownikowej: *Krokoszówka Górską* (od nazw. *Górski* i apelatywu *krokosz barwierski* 'gatunek rośliny jednorocznej z rodziny astrowatych'; Smardzowice, małopol.), dopełniaczowej: *Piwnice Antoniego* (od im. właściciela *Antoniego* Marcinka; Wola Lubecka, małopol.), *Zarzecze Juliana* (Szczekociny, śl.) lub przymiotnikowej: *Bachusowe Pole* (*Bacchus* 'w mitologii greckiej bóg dzikiej natury, winnej latorośli i wina'; Zabór, lubus.);

b) toponim, przy czym nazwa miejscowa pojawia się jako przydawka mianownikowa: *Dom Bliskowice* (Bliskowice, lub.), *Mala Toskania* (kraj historyczny i region administracyjny w środkowych Włoszech; Rzezawa, małopol.; znana też jako *Nad Dworskim Potokiem*), *Ochla-skansen* (winnica należy do skansenu w Ochli koło Zielonej Góry, lubus.), dopełniaczowa: *Pasja Roztocza* (Lipowiec, lubus.) lub przymiotnikowa: *Chronowskie Wzgórze* (Chronów, małopol.), *Garlicki Lamus* (Garlica Murowana, małopol.), *Kępa Wiślicka* (w pobliżu winnicy znajduje się kompleks stawów hodowlanych; Wiślica, śl.);

c) hydronim: *Dolina Cybiny* (Pobiedziska, wielkopol.), *Dolina Nilu* ('dopływ Przyrwy'; Kolbuszowa, podkarp.), *Dolina Sanu* (Sanok, podkarp.) — nazwa rzeki w zestawieniach przybiera formę przydawki dopełniaczowej.

Trzy firmonimy mają formę wyrażenia przyimkowego. Są to określenia z członem odtoponimicznym: *Pod Lubuskim Słońcem* (Przełazy Łaski, lubus.) oraz z członem odhydronimicznym: *Perła nad Wisłą* (Bachorzewo, kuj.-pom.), *Winnica w Dolinie Odry* (Brzeg, opol.).

Wyjątkowo od podstawy priopralnej i apelatywnej utworzony został zlepkowiec: *ŻarWin* — od toponimu *Żarki* i *-win* od rzeczowników *wino*, *winnica* (Żarki, śl.).

Ampelonimy motywowane jednocześnie przez słownictwo proprialne i apelatywne pełnią takie same funkcje jak nazwy powstałe w wyniku transonimizacji lub onimizacji, przy czym forma komponowana pozwala na kumulowanie i kondensację zakodowanych w firmonimie treści dotyczących desygnatu. Przykładowo: określenie *Zarzecze Juliana* informuje o lokalizacji winnicy względem najbliższych obiektów topograficznych i imieniu jej właściciela, zaś onim *Dolina Sanu* doprecyzowuje wiadomości związane z umiejscowieniem winnicy.

4. NAZWY NIEJASNE

(4 — 1,0%)

W przypadku kilku nazw nie udało się ustalić ani motywacji okolicznościowej, ani leksykalnej. Należą do nich ampelonimy: *Akaria* (Siemiechów, małopol.), *Alemiante* (gm. Zielonki, małopol.), *Makosza* (Czerwonka, mazow.), *Thier* (Ochojno, małopol.).

5. WNIOSKI

Przeprowadzona szczegółowa analiza ampelonimów pozwala na sformułowanie kilku wniosków ogólnych. Przede wszystkim należy zauważyć, że proces nominacji przebiega podobnie jak wśród innych typów współczesnego nazewnictwa chrematonimicznego (por. m.in. Kosyl, 1981, s. 105; Rzetelska-Feleszko, 2000, s. 449–450).

Najczęściej stosowanymi technikami nazwotwórczymi są transonimizacja i onimizacja. W ten sposób powstało aż 78,7% wszystkich badanych ampelonimów, zasadniczo od podstaw proprialnych 59,0%, w znacznie mniejszym stopniu — od apelatywnych — tylko 17,7%. Derywacja przyczyniła się do

utworzenia 22,8% nazw, z czego najwięcej wykreowano za pomocą derywacji syntaktycznej, prowadzącej do powstania nazw o strukturze zestawienia lub wyrażenia przymkowego — aż 18,5% wszystkich poddanych analizie firmonimów. Inne nazwy, głównie derywaty afiksalne, są nieliczne, podporządkowane istniejącym już wzorcom słowotwórczym starszych warstw onimicznych, zwłaszcza toponimów. Z tego względu współczesne nazwy własne winnic stanowią dość jednolity zbiór nazewnictwa.

Od innych firmonimów odróżnia je znikomy udział zlepkowców, do których należą tylko dwa określenia: *Szawapier*, *ŻarWin*, oraz onimów, w których występują liczebniki: *345*, *44 Winnice Dziedzic*, *Dwie Granice*, *Płochockich 1*, *Płochockich 2*, *Małopolskie 1*, *Małopolskie 2*, czy też określeń powstałych dzięki zabawie słownej: *3morgi*, *Ryś-ling* (por. np. Gałkowski, 2011b, s. 286–318; Kopertowska, 2001, s. 159; Rzetelska-Feleszko, 1994, s. 141). Zaznacza się natomiast wyraźna tendencja do nadawania nazw formalnie równych nazwom miejscowym (29,6%), np.: *Alwernia*, *Polesie*, *Pretoria*.

Cechą wspólną z firmonimami z branży przemysłowej, handlowej czy usługowej (m.in.: Jaros, 2011, s. 221; Kopertowska, 2001, s. 163; Łobodzińska, 2011; Rzetelska-Feleszko, 1994, s. 136; Siwiec, 2006, s. 125) jest wykorzystywanie imion i nazwisk (w formie oficjalnej lub nieoficjalnej) właścicieli lub współwłaścicieli winnic — łącznie 15,5% całego zbioru analizowanych onimów. Wyróżniają się tu zwłaszcza nazwy odantroponimiczne w dopełniaczu, uwypuklające posesywny charakter ampelonimów, np.: *Winnica Ewy*, *Winnica Kukiza*.

Nierzadko tradycja uprawy winorośli — jak informują na swych stronach internetowych sami właściciele — przechodzi z pokolenia na pokolenie, a przy pielęgnacji krzewów i zbiorach pracują wszyscy członkowie rodziny. Od strony językowej informacja o rodzinnym charakterze winnicy sygnalizowana jest przez użycie odpowiedniego apelatywu, np. *Winnica Rodziny Steców*, lub suponowana odnazwiskową formą pluralną, np. *Winnica Wieczorków*.

Interesującą grupę badanych ampelonimów stanowią nazwy z sufiksem *-ówka*, głównie odantroponimiczne, np.: *Marcinówka*, *Przybyłówka*, ale tworzone także od podstaw apelatywnych, np. *Spotkaniówka*. Ponadto można wskazać na tendencję do nadawania nazw motywowanych leksyką obcojęzyczną, głównie łaciną. W odróżnieniu od firmonimów związanych z innymi sferami gospodarczymi widoczny jest w tego typu nazewnictwie niemal całkowity brak nazw opartych na anglicyzmach (0,3%).

Wśród czynników motywujących (bezpośrednio lub pośrednio) analizowane nazewnictwo najistotniejsza jest charakterystyka lokalizacji winnicy: miejscowość, region, położenie topograficzne, specyficzne elementy najbliższego otoczenia, ponadto informacja o właścicielu/właścicielach. Służą temu toponimy, oronimy, hydronimy, imiona i nazwiska, występujące w nazwach samodzielnie

lub w wyrażeniach przyimkowych, np.: *Rakowice, Winnica w Kleszej Wsi, Na Aleksandrowie, Na Wzniesieniach Łódzkich, Nad Sanem*, bądź w połączeniu z wyrazami pospolitymi, np.: *Dolina Cybiny, Pod Lubuskim Słońcem*, a także odapelatywne określenia toponimiczne, np.: *Nad Skotnikiem, Pod Bocianim Gniazdem, Podlasek*.

Nazwy konwencjonalne cechuje swoista poetyka. Pod tym względem ampelonimy zbliżają się do innych typów chrematonimów (np. Jaros, 2011, s. 230–231; Kosyl, 2001, s. 451). Takie nazwy mają oparcie w asocjacjach literackich i mitologicznych (przede wszystkim dotyczy to imion), metaforach i skojarzeniach odwołujących się do sfery emocjonalnej, ewokujących, z jednej strony, swojskość, spokój, lokalność, tradycję, np.: *Łany, Nad Dobrą Wodą, Stare Siedlisko, Szlachecka, Zacisze*, z drugiej — egzotyczność, przygodę, nowoczesność, np.: *Laguna, Rustico, Sawanna, Sfinks, Winiarka.pl*.

Ciekawym zjawiskiem związanym z określeniami winnic jest binominalność niektórych desygnatów. Obecność dubletów nazewniczych wiąże się ze zmianą nazwy, w konsekwencji czego w komunikacji funkcjonują oba miana — stare i nowe.

Zasadniczo prawie wszystkie nazwy reprezentują następujący szyk: człon utożsamiający (rzeczownik gatunkowy *winnica*) — człon odróżniający (właściwa nazwa własna). Jedynie dwa ampelonimy: *Przeworskie Winnice* oraz *Wirtualna Winnica* mają szyk odwrotny.

Niewątpliwie nadawanie nazw winnicom związane jest z wymogami współczesnego marketingu i potrzebą ściślejszej identyfikacji firm oraz oferowanych przez nie produktów, a także współtworzenia mentalnego wizerunku firmy, gdyż „nazwy mogą mieć wpływ na sposób, w jaki przedmioty przejawiają się podmiotowi, i jako takie stanowią źródło znaczeń i wartości w przestrzeni kulturowej” (Siwiec, 2006, s. 127).

LITERATURA

- Ba d y d a, E. (2011). O problemach z ustaleniem postaci chrematonimu — na przykładzie nazw polskich wyrobów cukierniczych. W: M. Biolik, J. Duma (red.), *Chrematonimia jako fenomen współczesności*. Olsztyn: Wyd. UWM, s. 31–41.
- Ba n d e r o w i c z, K. (2011). *Mens sana in corpore sano*. Współczesne tendencje w nazewnictwie polskich sanatoriów. W: M. Biolik, J. Duma (red.), *Chrematonimia jako fenomen współczesności*. Olsztyn: Wyd. UWM, s. 43–58.
- Bu c z e k, K. (1958). *Książęca ludność służebna w Polsce wczesnofeudalnej*. Wrocław–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Ga ł k o w s k i, A. (2011a). Chrematonastyka jako autonomizująca się subdyscyplina nauk onomastycznych. W: M. Biolik, J. Duma (red.), *Chrematonimia jako fenomen współczesności*. Olsztyn: Wyd. UWM, s. 180–193.

- Gałkowski, A. (2011b). Chrematonimy w funkcji kulturowo-użytkowej. Onomastyczne studium porównawcze na materiale polskim, włoskim, francuskim. Wyd. 2. Łódź: Wyd. UŁ.
- Gieysztor, A. (1986). Mitologia Słowian. Wyd. 2. Warszawa: WAiF.
- Jaros, V. (2005). Konotacje semantyczne nazw częstochowskich pubów. W: I. Ignatowicz-Skowrońska (red.). Nazewnictwo na pograniczach. Szczecin: Wyd. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, s. 347–357.
- Jaros, V. (2011). Techniki nominacyjne w zakresie współczesnego nazewnictwa wyrobów piekarniczych i cukierniczych. W: M. Biolik, J. Duma (red.). Chrematonimia jako fenomen współczesności. Olsztyn: Wyd. UWM, s. 215–233.
- Kopertowska, D. (2001). Nazewnictwo przemysłowo-usługowe. W: K. Michalewski (red.), Współczesna leksyka. Cz. I. Łódź: Wyd. UŁ, s. 157–167.
- Kosyl, C. (1981). Z problematyki nazw will, pensjonatów i domów wczasowych. Onomastica, XXVI, s. 103–117.
- Kosyl, C. (2001). Chrematonimy. W: J. Bartmiński (red.), Współczesny język polski. Lublin: Wyd. UMCS, s. 447–452.
- Łobodzińska, R. (2011). Imiona w różnych klasach chrematonimów. W: M. Biolik, J. Duma (red.), Chrematonimia jako fenomen współczesności. Olsztyn: Wyd. UWM, s. 301–310.
- Myśliwiec, R. (2009). Uprawa winorośli. Kraków: Wyd. Plantpress.
- Rzetelska-Feleszko, E. (1994). Najnowsze nazwy sklepów. W: E. Wrocławska (red.), Uwarunkowania i przyczyny zmian językowych. Zbiór studiów. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, s. 133–142.
- Rzetelska-Feleszko, E. (2000). Nazwy firm — chaos czy system? W: M. Czachorowska, Ł. M. Szewczyk (red.), Onomastyka polska a nowe kierunki językoznawcze. Materiały z XI Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej, 15–17 czerwca 1998 Bydgoszcz–Pieczyska. Bydgoszcz, s. 99–112.
- Siwiec, A. (2006). Przestrzeń miejska jako przestrzeń onimiczna (uwarunkowania lingwistyczno-kulturowe). W: M. Świąćicka (red.), Miasto. Przestrzeń zróżnicowana językowo, kulturowo i społecznie. Bydgoszcz: Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, s. 115–128.
- Wawro, E. (2011). Winnice w Polsce. Wszystko o enoturystyce. Warszawa: Multico Oficyna Wydawnicza.

SKRÓTY

cz.	— część	nazw.	— nazwisko
daw.	— dawniej	opól.	— województwo opolskie
dolnośl.	— województwo dolnośląskie	podkarp.	— województwo podkarpackie
gm.	— gmina	podl.	— województwo podlaskie
im.	— imię	pom.	— województwo pomorskie
kuj.-pom.	— województwo kujawsko-pomorskie	śl.	— województwo śląskie
lub.	— województwo lubelskie	święt.	— województwo świętokrzyskie
lubus.	— województwo lubuskie	war.-maz.	— województwo warmińsko-mazurskie
łódz.	— województwo łódzkie	wielkopól.	— województwo wielkopolskie
małopól.	— województwo małopolskie	zachpom.	— województwo zachodniopomorskie
maz.	— województwo mazowieckie		
n.	— nazwa		

SUMMARY

CONTEMPORARY NAMES OF POLISH VINEYARDS

The present paper is devoted to contemporary nomenclature of Polish ampelonyms. The conducted analysis of excerpts has shown that the process of their naming works in a similar way as it does in the case of other chrematonyms. The most common naming techniques are transonimization and onimization. This is how 73.4% of all analysed names originated, mostly from proprial bases (57.1%) and appellative bases (16.3%). Derivation was used to form 24% of the names, most of the ampelonyms were created by means of syntactic derivation which leads to the creation of names as a compound structure or a prepositional phrase — so much as 18.3% of all analysed onyms. The naming of vineyards is distinguished by a significant amount of words derived from toponyms (which are connected with viniculture conditions) and words derived from anthroponyms (indicating possessive and family character of vineyards).

Key words: chrematonymia, ononym, enotourism, firmonym, ampelonym